

פרוטוקול מס' 67
מישיבת ועדת החינוך והתרבות
יום שני, כ"ב באדר ב' התשנ"ז (31 במרץ 1997), שעה 10:00

נכחו:

חברי הוועדה: עמנואל זיסמן - היו"ר
זאב בויס
נעמי חזן
ראובן ריבלין

מוזמנים:

שר התיירות ויושב-ראש ועדת השרים לענייני סמלים וטקסים משה קצב
הה"כ יוסי שריד
עו"ד דורית מורג - סגנית היועץ המשפטי, משרד החינוך והתרבות
צביקה ברוקנר - יועץ שר התיירות
עו"ד יואב מני - עוזר ליועץ המשפטי, משרד ראש הממשלה

אורי גרוסמן - מפקח על מועצת תלמידים ונוער, מחוז תל-אביב
אלון פרנס - בי"ס עמל ע"ש ליידי דיוויס, תל-אביב
לאה אלעד - בי"ס אמי"ת, תל-אביב
שלומי רוטמן - בי"ס עירוני א', תל-אביב
ענת צברי - בי"ס "הנגיד", הרצליה
גיל קרויטנבו - תיכון הראשונים, הרצליה
חגית סטריקובסקי - בי"ס הנדסאים, תל-אביב
אור מרינגר - בי"ס רמות, בת-ים
הילה דובדבני - בי"ס ת.ע.ד, רמת-גן
דור נוח - בי"ס קלעי, גבעתיים
אורית חלמיש - אולפנת אמונה, בני-ברק
מיכל גולד - אולפנת אמונה, בני-ברק
שני הרפז - תיכון חדש ע"ש יצחק רבין, תל-אביב
לימור גולן - תיכון חדש ע"ש יצחק רבין, תל-אביב
טל פרי - תיכון חדש ע"ש יצחק רבין, תל-אביב
אורנה מרקוס - תיכון חדש ע"ש יצחק רבין, תל-אביב
יאיר ארזי - בקעת הירדן
נטע בוצר - בקעת הירדן
אביבית פורמן - מחוז חיפה
אביגל מוסקוביץ - מחוז חיפה
זמורה אלוני
אילנה סופר - מלווה
קרן ליבי - בי"ס און, תל-אביב
חיים טולדנו - בי"ס און, תל-אביב
יותם גולני - בי"ס און, תל-אביב
אלגרי בניטה - בי"ס און, תל-אביב
אלי ספיר - בי"ס און, תל-אביב
הדר קימחי - בי"ס און, תל-אביב

היועץ המשפטי: משה בוטון
מנהלת הוועדה: יהודית גידלי
רשמה: אירית שלהבת

סדר היום: 1. הצעת חוק יום זיכרון ליצחק רבין, התשנ"ז-1996 (של חברי הכנסת: יוסי שריד, חיים אורון, נעמי חזן, רן כהן, ענת מאור, אברהם פורז, וליד צאדק חאג' - יחיא, דוד צוקר, אמנון רובינשטיין).

הצעת חוק יום זיכרון ליצחק רבין, התשנ"ז-1996

היו"ר עמנואל זיסמן:

הדיון היום הוא לגבי הצעת חוק זיכרון ליצחק רבין ז"ל, הצעת חוק שהוגשה על-ידי 9 חברי כנסת, בראשותו של חבר הכנסת יוסי שריד. הצעת החוק הזאת נדונה בוועדה ב-15.1. אנחנו החלטנו לבקש מסגן ראש הממשלה ושר התיירות להשתתף בדיון כדי שנישמע ממקור ראשון את עמדת הממשלה. עמדת הממשלה הוצגה בדיון על-ידי גורמים שונים אבל היא לא היתה אחידה ולא היתה ברורה די הצורך.

בוועדה הזאת תמיד משתתפים תלמידים מבתי-ספר שיש להם עניין לעקוב אחרי הפעולות של הכנסת וההליך הדמוקרטי של הכנסת. אני מקדם אותם בברכה.

הצעת החוק לא מדברת על יום שבתון במדינת ישראל. יש לנו די הרבה ימי שבתון, חלק מן ההלכה ומן ההיסטוריה וחלק מהזמנים המודרניים. אבל הצעת החוק מדברת על כך שאותו יום יצויין במוסדות המדינה ובמחנות צה"ל בהנפת דגל המדינה וייתקיים טקס זיכרון. מותר לכל אחד לקיים טקס זיכרון - לארגונים, למפלגות, להתאחדויות - אבל יהיה טקס זיכרון ממלכתי באחוזת הקבר. במחנות צה"ל תפורסם פקודת-יום של ראש המטה הכללי. בכל בתי-הספר, בכל זרמי החינוך של מדינת ישראל, יהיה טקס התייחסות של צוות התלמידים והמורים. הדברים האלה נעשו ואין לי ספק שיעשו. זה לא נושא אידיאולוגי רעיוני, זה נושא שאין ספק בכך שכולנו יכולים להתאחד סביבו, ולא חשוב מי היוזמים, מה השייכות שלהם. אני שואל את השר קצב, האם אנחנו יכולים להתאחד? נוכל להכניס פה שיפורים ותיקונים, אני בטוח שהמציעים יסכימו לכך, אבל הרעיון המרכזי, שממילא מקויים, למה שלא יהיה להלכה ולא רק למעשה?

יוסי שריד:

עמדת הממשלה, לפי מיטב זכרוני, כשהצעת החוק הזאת עלתה לקריאה טרומית היתה נגד. הצעת החוק הזו עברה פה אחד על-ידי כל חברי הכנסת שהיו נוכחים אז במליאה, למיטב זכרוני היו שם חברי כנסת מכל סיעות הבית. מצאתי לנכון להזכיר את זה לפני שאנחנו שומעים את תגובת השר.

היו"ר עמנואל זיסמן:

אני מבין שאתה מדבר על השלב המוקדם, כשהחוק אושר במליאה. בוועדה למשל אמר היועץ המשפטי של משרד החינוך והתרבות, עו"ד אריה בריק: "לא גיבשנו עמדה". יכול להיות שבקריאה הטרומית הממשלה התנגדה אבל אתר-כך היתה התפתחות והם שינו את עמדתם. אני גם יודע מה דעתו של השר, ותיכף אנחנו נשמע אותה.

יהודית גידלי:

מספר חברי הכנסת שתמכו בהצעת החוק בקריאה המוקדמת היה 61.

שר התיירות משה קצב:

כמובן שאיש לא מעלה על דעתו להתנגד. אנחנו לא תומכים בהצעת החוק הזאת דווקא בגלל ההערכה והחשיבות שאנחנו מייחסים לאירוע הטרגי הזה. לא יעלה על הדעת שאנחנו נתנגד. אנחנו לא תומכים כיוון שאין בהצעת החוק הזו למעשה שום דבר שהוא מהותי. כל דבר שמפורט בהצעת החוק ממילא אפשר להכליל אותו בהחלטה כזו או אחרת, בחוזר מנכ"ל של שר החינוך או משהו בדומה לזה. אני חושב שרצח ראש הממשלה הוא אירוע גדול מידי מכדי שייצמצם להצעת חוק שלפי דעתי היא דלילה מידי ומימית מידי. קרה זעזוע קשה. איש מאיתנו בוודאי לא רוצה שהזעזוע הזה יימחה בדורות הבאים. רוצים שהרישום שלו יוכר. הממשלה הקודמת וגם הממשלה הזו קיבלו החלטות בכל מה שנוגע להנצחת זיכרו של יצחק רבין ז"ל וההחלטות

האלה הן מקיפות וטובות ועונות על הצרכים. אגב גם הממשלה הקודמת דנה בסוגיות האלה והיא החליטה שאין צורך בחוק מהסוג שעומד פה. לפי מיטב ידיעתי הנושא נדון בוועדת שרים לענייני סמלים וטקסים גם בקדנציה הקודמת על-ידי הממשלה הקודמת והיא לא מצאה לנכון לתמוך. אני חוזר ואומר, אדוני היושב-ראש, אני לא מתנגד, אני לא תומך. אני תושב שזה מעט מידי, זה דל מידי, זה לא יכול לספק לפי מיטב שיפוטי את מה שגם היוזמים וגם הממשלה רוצים להשיג. לקבל החלטה על ימי עיון, על הנפת דגל, בשביל זה לא צריך חקיקה בכנסת. אני הייתי פועל לחפש דרכים אחרות. הנושא פה הוא לא הנצחה. הדרך להנציח את זיכרו את יצחק רבין ז"ל נדמה לי מובטחת. אנחנו רוצים שהרישום של הרצח ישאיר את חותמו על חיי העם, חיי המדינה לדורות הבאים. אני לא חושב שהצעת החוק כפי שהוגשה פה משיגה את המטרה הזו. אין פה שום הון פוליטי. אני מצטער שמישהו ניסה לתת לזה איזשהו מימד פוליטי. עובדה שבכנסת אף אחד לא העיז להרים יד נגד הצעת החוק הזאת, מטעמים מובנים. גם אם תביא הצעה אחרת בנושא הזה היא תעבור ברוב גדול, כולם יצביעו בעד זה, כיוון שהאירוע עצמו הוא מספיק חמור ואיש לא יעלה על דעתו להתנגד. לעניות דעתי הצעת החוק הזו איננה משיגה את המטרות. היא קלילה מידי, מעטה מידי. צריך לתפוש דרכים אחרות כדי להשאיר את הרישום העז של רצח ראש הממשלה ז"ל. אני שולח את חברי הוועדה לעיין בהחלטות הממשלה הקודמת והחלטות הממשלה הנוכחית בעניין הרצח.

יוסי שריד:

אני מוכרח לומר שזוהי עמדה מוזרה. קודם כל, אם אי אפשר להתנגד לחוק מן הסוג הזה אז למה התנגדה הממשלה? אם אי אפשר להתנגד אז כניראה שהממשלה עשתה את הבלתי אפשרי והיא התנגדה.

שר התיירות משה קצב:

אני מבטא עכשיו את עמדת הממשלה.

יוסי שריד:

אני מדבר על הזמן שזה בא לקריאה טרומית. הרבה פעמים קורה שהממשלה באה עם עמדה מסוימת ואחר-כך הכנסת לא מקבלת את עמדת הממשלה. עמדת הממשלה היתה עמדה מתנגדת. אז אם בלתי אפשרי להתנגד להצעת חוק מן הסוג הזה, וגם אנחנו חשבנו שזה בלתי אפשרי, עובדה שהממשלה התנגדה.

דבר שני, אם הסיבה לייחוס האמביוולנטי של הממשלה להצעת החוק הזו נובעת מכך שלפי דעת השר החוק הזה הוא מימי מידי, אדרבה ואדרבה, אז אין לו סיבה להתנגדות. כאשר ידון החוק בוועדה, ועכשיו הוא בדיון בוועדה, תבוא הממשלה עם רעיונותיה המקוריים והחשובים, שלא כלולים פה, ותעשה את הצעת החוק לפחות מימית. אבל זו לא סיבה להתנגד. אגב, זו הצעה מאוד דומה לימי זיכרון אחרים. יש למשל חוק יום הזיכרון לדוד בן גוריון ונדמה לי שזה אפילו היעתק מדוייק שלו, אבל אני לא רוצה להתחייב על כך, יכול להיות שיש פה ושם שינוי של מילה. הסיבה העיקרית להגשת הצעת החוק הזאת נובעת מן העובדה, שהיא עובדה הפוכה מזו שמציג כבוד השר, שאנחנו יודעים שאם לא יהיה חוק יש הרבה מקומות שזה לא יצויין. השר מציג את זה כמובן מאליו שבכל מקום יציינו את יום הזיכרון. אז אני מודיע לשר, והשר יודע את זה היטב, שיש הרבה מקומות בארץ, למרבה הצער, שבהם זה לא יהיה. שנית, אתה מעמיד כל מיני גורמים במצב בלתי אפשרי. למשל במחנות צה"ל תפורסם פקודת יום של ראש המטה הכללי. אם אין חוק - וימי זיכרון מן הסוג הזה תמיד מלווים בחוקים, מימיים או סמיכים - אם אין חוק אתה מעמיד את הרמטכ"ל בדילמה. האם הוא יעשה את זה עכשיו באופן וולונטרי או שלא יעשה את זה באופן וולונטרי? אנחנו לא רוצים שיום הזיכרון הזה, בגלל הטעמים החשובים שאתה העלית, יהיה יום זיכרון של חצי עם. כדי שהוא לא יהיה יום זיכרון של חצי עם, בגלל המשמעויות המאוד מיוחדות שהיטבת להציג אותן, אנחנו רוצים שזה יהיה יום זיכרון שייצויין על-ידי הכל. אם רוצים שזה יצויין על-ידי הכל אין אפשרות אחרת אלא לקבוע את זה בחוק.

אם הממשלה לא תומכת אבל גם לא מתנגדת, הייתי מאוד מבקש מיושב-ראש הוועדה

שאנחנו נקדם את הליך החקיקה כי עוד מעט בעוונותינו מגיע יום השנה ולא הייתי רוצה שתיווצר איזשהי מבוכה סביב זה.

אני מבקש לומר שאני מתנצל שאני נאלץ לעזוב כעת.

נעמי חזן:

אני מצטרפת כמובן לדבריו של חבר הכנסת יוסי שריד. אני חושבת שאפשר לגשת להליך החקיקה. זו הישיבה השניה שלנו בנושא הזה. אנחנו כבר קיימנו ישיבה אחת שבה דנו בעקרונות שעומדים מאחורי הצעת החוק הזו ובמסרים שאנחנו רואים חובה להעביר באמצעות יום זיכרון ליצחק רבין ז"ל, שהם קשורים גם לערכי הדמוקרטיה הבסיסיים, לחופש הדיבור, לחופש ההתארגנות, להצבת גבולות בין חופש דיבור לבין הסתה, בין התארגנות לבין המרדה. אני חושבת שמליאת הכנסת כולה אמרה את דברה בעניין הזה בהצבעה בקריאה הטרוםית ולכן מאוד חשוב לדעתנו לקדם את הצעת החוק מהר ככל האפשר. אני יכולה להמשיך לדבר אבל אני חושבת שאפשר לגשת בצורה מסודרת להליך ההכנה לקריאה ראשונה.

ראובן ריבלין:

אדוני השר, אני קראתי את החלטת הממשלה וכחבר כנסת התומך בממשלה אני שקלתי את האפשרות להצביע עם הממשלה בכנסת. אבל כרגע לא ברורה לי עמדת הממשלה. יש נימוקים רציניים מאוד וכבדי משקל מדוע לא להפוך את יום הרצחו של יצחק רבין ז"ל ליום זיכרון רישמי. הנימוקים הם כבדי משקל, אני בטוח שגם אנשים שמאוד יקפידו על יום הזיכרון של רבין ז"ל קלה כחמורה שוקלים גם את השיקולים האלה, כמה ימי זיכרון בסופו של דבר עם ישראל יוכל לשאת אם אנחנו נמשיך בכך. יחד עם זאת אנחנו לא יכולים להסתתר מאחורי איזשהם נימוקים שהם לוטים בערפל, זאת אומרת - כן מסכימים ולא מסכימים. מצד אחד המורא הגדול שמא יצביעו באצבע מאשימה פעם נוספת על הממשלה כאילו היא אשמה בהרצחו של רבין ז"ל, ולכן אנחנו מכבידים בעניין הזה והולכים על גחלים לוחשות, על קצות אצבעותינו, וכתוצאה מכך אנחנו אומרים שיש נימוקים רבים מדוע לא להעביר את החוק; ומהצד האחר אנחנו מצביעים בעד החוק. אני בהחלט חושב שיום הרצחו של רבין ז"ל הוא יום מאוד מיוחד מבחינת הדמוקרטיה הישראלית. אני חושב שיום הנצחה לזיכרו של רבין ז"ל, על הרקע שבו ראש הממשלה נרצח, הוא יום שמחייב תענית, כמו שאנחנו חווים במשך 2,500 שנה כבר את צום גדליה.

לגופו של עניין אני חושב שהממשלה היתה צריכה לשקול ולהביא לידי מצב שבו ועדת השרים לענייני חקיקה תתמוך בחוק הזה. היו מספר הצעות לשלב או לציין את היום המר והנמהר הזה לדמוקרטיה הישראלית לאיזה יום אחד ומיוחד שיאחד עם אחרים. אבל משנפל הפור וממשלת ישראל החליטה לתמוך בחוק הזה בהצבעתה בכנסת, כתוצאה מנימוקים כאלה או אחרים, אני הייתי מציע שהממשלה תסיר את התנגדותה, תלך ותחוקק את החוק הזה. המשמעות של אי חקיקת החוק תהיה שיום הזיכרון לרבין ייחפך באמת להיות יום זיכרון פוליטי, משום שאז חלק מהעם ילך וייקדש אותו כנגד חלק אחר מהעם. אני בהחלט חושב שיום הזיכרון לרבין ז"ל והנסיבות שגרמו למותו הוא יום שצריך להיות מוזכר על-ידי העם כולו משום שהדמוקרטיה הישראלית יקרה לכולנו. אני הייתי ממליץ שהממשלה תשנה את עמדתה בצורה הברורה ביותר ותאמר "לאחר ששקלנו את כל הגורמים לכאן ולכאן אנחנו ממליצים על אישור חוק זה ונעבירו לקריאה שניה ושלישית לכנסת".

זאב בויס:

אני תמכתי בהצעת החוק הזאת כשהיא היתה במליאה בקריאה הטרוםית. אני צריך להגיד פה משהו שאולי הממשלה לא יכולה להגיד אבל צריך להגיד את זה. חבר הכנסת ריבלין אמר דברים בעניין הזה, אגיד את זה בצורה שאולי תהיה קצת יותר בוטה אבל גם קצת יותר ישירה. זה דווקא על רקע הדברים ששמעתי ממש בימים האחרונים, איזשהו ראיון שנתנה הגברת רבין לעיתונות, נדמה לי שאפילו לא בארץ אלא בחוץ-לארץ. שאלו אותה על האלימות הפלשתינאית והיא עשתה השוואה ישירה בין האלימות הפלשתינאית ותוצאותיה לבין האלימות של הליכוד. אז חוזר פה העניין של האשמה קולקטיבית לגבי רצח רבין. זוהי גישה של הגברת רבין ושל

המשפחה לאורך כל הדרך. צריך להגיד את הדברים.

יש לנו בעיה. נדמה לי שזה נשמע בדברי השר ובדברי חבר הכנסת ריבלין ובדברי כולם, זה הביטוי של ההסכמה במליאה פה אחד על הצורך והנחיצות לציין באופן מיוחד את הרצח הנורא הזה במסגרת חוק לדורות כדי, כפי שאמרה חברת הכנסת נעמי תזן, לדבר על עקרונות הדמוקרטיה. זו הזדמנות חשובה מאוד לדבר על עניין של חופש דיבור וחופש הבעת הדיעה אבל אם, וזה מה שמדאיג אותי, אם באמצעות החוק הזה מנצלים הזדמנות נוספת להסתה ולפילוג העם אז אני נגד החוק הזה. זו עוד הזדמנות לפי שיטה של החוגים האלה, שהם חוגי המשפחה ואחרים, זו עוד הזדמנות במקום להפיק את הלקחים ובמקום ללמוד אותם ובמקום לחזק בקרב הנוער והחייילים והחברה כולה, על רקע האסון הנורא, מה המשמעות של הדרדרות של ויכוח ציבורי למצב כזה, שמישהו נוטל את הכוח ליידיז ורוצח ראש ממשלה, במקום זה זה יהיה עוד יום, עוד הזדמנות נוספת לפלג את החברה שלנו ולשסות, אני נגד זה. זוהי דילמה רצינית. אני חושב שזו הדילמה שאולי הממשלה ושרים בממשלה חושבים עליה. אולי חברי הממשלה לא יכולים להגיד את זה כפי שאני יכול להגיד את זה אבל אני חושב שזה מה שחולף בראשם של האנשים. אני לא רואה בחוגים האלה ניסיון לחשיבה רחבה יותר. יכול להיות שזה עוד מוקדם. אני מבין טוב מאוד את המשפחה במובן הזה של משמעות הכאב, של האובדן הנורא ברמה האישית והמשפחתית.

אמרתי דברי ביקורת ואני אומר גם את הצד השני של העניין. ובכל זאת, אדוני השר, אני נוטה בכל זאת, אחרי כל מה שאמרתי, לבוא ולהמשיך ולהחזיק ולתמוך בחוק הזה ולו רק משום שחוק כזה, פה הזכיר חבר הכנסת ריבלין את רצח גדליה בן אחיקם, שהעם משמר את זה. גם אם היום הרצח טרי מאוד, כואב מאוד, בוודאי למשפחה, צריך לתמוך בחוק ולו רק משום הצורך לראות את זה בראיה ארוכת טווח לגבי ביסוסה וחיזוקה של הדמוקרטיה בדורות האלה ובעיקר בדורות הבאים.

היו"ר עמנואל זיסמן:

בדיון שהיה פה אמר עו"ד אריה בריק: "אנו מקימים בימים אלו ועדה ציבורית על-ידי שר החינוך והתרבות שתהיה ועדת היגוי לאותן פעילויות, שכולן נעשות במסגרת מערכת החינוך הפורמלית והלא-פורמלית". זה על-פי החלטת הממשלה. רציתי לדעת מהי עמדת משרד החינוך והתרבות?

דורית מורג:

משרד החינוך והתרבות ילך בעקבות החלטת הממשלה בעניין הזה. תוכניות חינוכיות מקויימות גם היום. אם החוק יתקבל אז הוא יקויים במלואו. ההנחיות שקיבלתי הן לומר שמשרד החינוך והתרבות יפעל בהתאם למה שתחליט הממשלה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

זה ברור שמשרד החינוך והתרבות יקיים את החלטות הממשלה. אבל משרד החינוך והתרבות הוא לא רובוט. גם השר עדיין איננו רובוט. פה היתה עמדה מסויימת. זה ברור שמשרד ממשלתי מקיים החלטות ממשלה. הכנסת לא חייבת, אבל משרד - כן. אבל אני שואל האם הוקמה ועדה ציבורית?

דורית מורג:

לי נאמר שתוכניות חינוכיות מקויימות גם היום, גם בלעדי החוק. לגבי הצעת החוק עצמה נאמר לי ללכת בהתאם להחלטת משרד ראש הממשלה בעניין הזה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

אנחנו דנים עכשיו באופן כללי ועקרוני. אם ניכנס לסעיפים, בסעיף 5 נאמר: "ייתוד היום לשיתות של המורים עם התלמידים בהן יועלו דמותו ופועלו של יצחק רבין", עד כאן זה בסדר, "ויידונו האירועים שקדמו ושהובילו לרצח וכן השלכות הרצח על החברה הישראלית". כאן אני מתייחס לדברי חבר הכנסת בויס. הרי כל אחד במדינה דמוקרטית יכול לעשות מה שהוא רוצה ביום הזה במסגרת החוק אבל במסגרת

הממלכתית הלאומית אנחנו רוצים לחפש את המאחד ואת המסקנות ואת הלקחים שיש לנו כעם, ככלל וכפרטים. אני מבין מהדבר הזה שבמידה ואנחנו נחוקק חוק - ואני בעד זה - אפשר לפחות לקבוע דברים מסויימים שיהיו מלכדים ומאחדים: בתי הספר וצבא ההגנה לישראל. כשמרימים את הדגל ועומדים דום כל אחד יכול להרגיש מלוכד. כל שנה אני עומד דום וכל מיני מחשבות ותמונות עוברות בראשי באותן השניות. לפעמים אני רואה חבר שנהרג על-ידי באחת ממלחמות ישראל ולפעמים אני רואה משהו אחר. מה מטרתו של החוק הזה, בסופו של דבר? אנחנו אומרים שאותם הדברים שממילא נעשים ייעשו אבל בצורה מסגרתית, מתייבת, מאחדת ומלכדת. לכן מאוד חשוב לי לדעת מהי עמדתו של משרד החינוך והתרבות.

יואב מני:

אני מהלשכה המשפטית במשרד ראש הממשלה. יש לי מספר הערות לעניין.

שר התיירות משה קצב:

האם יש לך את החלטת הממשלה פה?

יואב מני:

בגלל אי הבנה אני הבאתי את החלטת הממשלה לעניין הצעה 792, זאת הצעת החוק של חבר הכנסת צבי הנדל, שהיא עקרונית אותו דבר. את החלטת הממשלה לגבי הנושא שעליו מדובר כרגע אין לי פה.

לאחרונה התבשרנו שראש הממשלה מינה את המועצה הציבורית של המרכז להנצחת יצחק רבין ז"ל. אני חושב שסוגיה כזאת של חקיקה, הואיל ויש פה טעמים כבדים בעד ונגד, והם גם טעמים שבמשפט, ובמועצה הזאת יושב כבוד נשיא בית המשפט העליון לשעבר שמגר, אני חושב שמן הראוי אולי, וקטונתי מלומר את זה, אבל אני רק אציע לשמוע את עמדת המרכז.

היו"ר עמנואל זיסמן:

המרכז הזה לא היה קיים אלמלא ועדת החינוך והתרבות.

יואב מני:

אני מכיר גם את הטיטות הקודמות, עברתי עליהן, כל עבודת המטה מוכרת לי. מי כמו חברי הכנסת הנכבדים יודעים שהמרכז הזה הוקם על מנת לחקור את הדרכים ולבצע הנצחה מתמשכת. הייתי חושב שגם לשם קביעת עמדת המשרד שלנו, לו נתבקשתי לקבוע עמדה ראשונית הייתי פונה אליהם כדי לקבל חוות דעת של מומחים. מעבר למשמעות הדקלרטיבית, לי תהיה בעיה כיועץ משפטי ליישם חוק כזה. אם נקבע חוק שיש בו 6 סעיפים והסעיף השביעי לא כתוב ובית המחוקקים בוודאי יודע את משמעותה של שתיקתו, האם ההסדר הזה הוא הסדר ממצה? האם פירוש הדבר שעיריות לא יוכלו לחוקק חוקי-עזר עירוניים לסגירת בתי עינוגים באותו יום, משום שיש את חוק-יסוד: חופש העיסוק וזה פוגע להם בחופש העיסוק? למעשה החוק הזה עלול לפגוע בזכויות יסוד, שעליהן הוא למעשה בא להגן, יותר מאשר להגן עליהן. יותר מזה, יש משמעויות מאוד אופרטיביות: מה הטלויזיה צריכה לעשות באותו יום? מה המשמעות לגבי חוק רשות השידור, חוק הרשות השנייה, חוק הבזק? לכזה יום יש משמעויות רותב ואני לא בטוח שמציעי ההצעה התכוונו להשלכות הרוחב האלה או שקלו את השלכות הרוחב האלה או שהוועדה הזאת יכולה לדון מבלי לקבל את כל ההתייחסויות להשלכות הרוחב. מדובר פה בפגיעה מהותית גם בחופש הביטוי, משום שתחנות טלוויזיה לא יוכלו לשדר כרצונן באותו יום ננית, גם בחופש העיסוק, כי זה עלול להביא למשמעות בתחום פתיחת בתי עינוגים וכיוצא באלה, ואני יכול להניח שלפגיעה בזכויות יסוד נוספות.

בעניין הזה כשלב ראשון, כך אני אציע לוועדה הנכבדה, יש לשמוע את עמדת המרכז עצמו. יכול להיות שהמרכז לא חפץ בדבר כזה. יכול להיות שאם נחוקק חוק כזה זה יבטא איזושהי פחיתות. ברור שלא דובר על סגירת בתי עינוגים אבל ננית

שיירצו לסגור בית עינוגים, הוא יבוא לבג"ץ וייגיד שהחוקמונע זאת.

זאב בויים:

למה כוחה של המועצה של המרכז בתחומים המשפטיים האלה וברוחב הזה חזק משיקול דעתם של המחוקקים?

יואב מני:

נהפוך הוא, לא אמרתי שהוא חזק.

היו"ר עמנואל זיסמן:

אנחנו חוקקנו את חוק המרכז. אתה הופך את המרכז למעין ממשלת ישראל, עם כל הכבוד. אנחנו הגבלנו את המרכז. אני אומר לך היום, כמי שהוליד והוביל את הנושא, תאמין לי שבלי נחישות והתמדה לא היינו מגיעים למה שהגענו. יש סעיף אחד או שניים שאם הייתי יכול לתקן עכשיו הייתי מתקן אותם לאור הדברים שלך. אנחנו פחדנו שניצור איזשהו מרכז עם עוצמה בלתי רגילה. אנחנו רצינו להנציח את זיכרו את יצחק רבין ז"ל, שאני אישית הכרתי אותו יותר ממך כי הייתי קשור אליו בכל מיני קשרים במשך שנים רבות. אנחנו לא מתכוונים להקים איזה מרכז שייבוא במקום הכנסת והממשלה ומוסדות החינוך ומערכת החינוך. דרך אגב, לא ידעתי שמיניתם כבר את המועצה.

יואב מני:

כתבי המינוי הוכנו אבל גם אני לא יודע אם הם כבר נשלחו.

היו"ר עמנואל זיסמן:

אני רוצה לשאול אותך כנציג משרד ראש הממשלה. אני דיברתי עם השר קצב מספר פעמים וגם שמעתי אותו מדבר עם ראש הממשלה. החוק הזה, גם אתרים רצו להציע אותו, מאוקטובר הוא מסתובב. ב-15.1 היה כאן דיון. אני בכוונה נתתי 2.5 חודשים על מנת לבדוק דברים, ללבן דברים ולהגיע לאיזשהי החלטה. אתה בא ואומר לי עכשיו: אל תקדם. אנחנו לפני קריאה ראשונה. תהיה לנו עוד קריאה שניה ושלישית. ה-4.11 הוא קרוב, הוא נעוד 6 חודשים. אתה אומר לי: תעכב את הכל עכשיו, תזמין את אנשי המרכז, אולי הם יתנגדו לזה. אני לא מבין את העניין הזה. אם לא שמת לב, בתחילת דברי אמרתי במפורש שהחוק לא תובע שבתון. אם החוק היה תובע שבתון הראשון שהיה יוצא נגדו זה אני. יש לנו מספיק שבתונים, צריך גם לעבוד בישראל, להפוך כמה ימים לימי עבודה מאומצת. זה לא שבתון.

יואב מני:

כרשותך, לא לכך התכוונתי. אני אתן דוגמא אחרת לסיכון שבהצעת חוק. למען הסר ספק, אומנם לא הכרתי את ראש הממשלה המנוח אישית, רק מהטלוויזיה, אבל גם אני חושב שצריך למצות את כל המשמעויות הציבוריות והלאומיות שהאירוע הזה מנחיל לדורות. אבל אם לא שוקלים בשיקול מאוד עדין את המילים של החוק, החוק עלול לשמש קרדום לחפור בו. אני אתן דוגמא. כתוב בסעיף 5(3) לחוק: "שיחות של המורים עם תלמידיהם בהן יועלו זמותרו ופועלו של יצחק רבין וייזונו האירועים שקדמו ושהובילו לרצח". מה אמורה לעשות המשטרה למשל כאשר בית מדרשה כלשהו דן על העובדה שהמדיניות הובילה לרצח?

היו"ר עמנואל זיסמן:

מה שהיא עושה היום כשביום העצמאות יש בתי-ספר שלא מניפים את דגל ישראל. מה היא עושה? יש בתי-ספר כאלה?

יואב מני:

דיברתי על כך שאתה מכניס תוכן ומשאיר את זה לפרשנות.

נעמי חזן:

אנחנו חוקקנו בעבודה יסודית את החוק להקמת המרכז להנצחת יצחק רבין ז"ל והפרדנו את החקיקה הזאת בכוונה תחילה. היתה הצעה לחבר את הצעת החוק הזו עם הצעת החוק להקמת המרכז והחלטנו לא לעשות את זה. אם מסתכלים היטב בחוק דוד בן-גוריון, התשל"ז-1976, שכדאי לקרוא אותו, הרי שבו דווקא חוברו הדברים, גם הוקמה מדרשת שדה בוקר והאתר וגם הוחלט על יום זיכרון לדוד בן גוריון ז"ל. שיהיה ברור שאנחנו שקלנו את האפשרות והחלטנו בסוף לא לאחד את הדברים, משום שרצינו לקדם את הקמת המרכז ולא משום שהיתה התנגדות עקרונית כלשהי, מהאופוזיציה או מהקואליציה, לחקיקה הזאת.

לגופו של עניין, אתה מעלה פה טיעונים שאם היית לוקח אותם ברצינות היית צריך לחזור ולשנות חוקים שקיימים בספר החוקים של מדינת ישראל. אני מסתכלת על חוק בן-גוריון, התשל"ז-1976, פרק ג' (אני לא מדברת כעת על יצחק רבין ז"ל), שבו נאמר: "יום הזיכרון יהיה יום זיכרון ממלכתי. יום זה יצוין במוסדות המדינה, במתנות צה"ל ובבתי הספר...". השאלה לגבי תקנות וכדומה לא עלתה לגבי החוק הזה. אנחנו יושבים כבר 21 שנה עם חוק ואתה בא ונותן טיעון שהוא ליגליסטי? מותר לי לשאול אותך שאלה קצת בוטה? את מי בדיוק אתה מייצג בטיעון הזה?

יואב מני:

הטיעון הוא משפטי. אני מייצג את הלשכה המשפטית.

נעמי חזן:

אני רוצה לדעת עם מי התייעצת לפני שהעלית את הטיעון שהעלית עכשיו? אני רואה את הטיעון הזה בחומרה רבה מבחינה משפטית.

יואב מני:

אני לא כל-כך הבנתי את השאלה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

זכותך להתבטא ואני אגן עליך. זו לא ועדת חקירה. אם תירצה עוד פעם רשות דיבור בוודאי ניענה לך. אל תיראה את עצמך כאילו אתה נחקר פה.

ראובן ריבלין:

היועץ המשפטי הנכבד של משרד ראש הממשלה העלה 2 טענות אך אין אחת קשורה לשניה. לגבי השאלה השניה ראוי לבוא ולבדוק את החוק, סעיף אחר סעיף, ולראות האם קיימות הסכנות עליהן אתה הצבעת. "סוף מעשה במחשבה תחילה" צריך להיות לגבי כל חוק, לא רק לגבי חוק זה. אני חושב שאתה רואה צל הרים כהרים כי מן ההן אתה יכול גם להסיק על הלאו. אם קבוע במפורש מה יהיה באותו יום אז כמובן שאתה לא יכול לבוא ולהרחיב ולומר שיהיו איזשהם דברים שייגיעו עד כדי אותן דוגמאות שאותן אתה הבאת. יש למשל איזשהי הנחיה בסעיף 6 שאנחנו לא רואים אותה, כגון האפשרות לסגור את הטלוויזיה או להכריז יום אבל לאומי, אלה דברים שצריך לבוא ולבדוק אותם ולבדוק האם באמת אין טעם בדבר, לאו דווקא לגבי חוק זה אלא לגבי כל חוק וחוק. לגבי בדיקת כל סעיף וסעיף כמובן שכל חבר כנסת מהמתוקקים יאזין ליועצים המשפטיים שייבואו ויאירו את עינינו שמא בסעיף 1 אנחנו משיגים מטרה שלא התכוונו להשיג אותה, או שאנחנו עלולים להביא לאיזשהי מגבלה שאיש לא התכוון להביא לה.

אשר לשאלה הראשונה, שהיא היותר חשובה, אני מוכרת לומר שאני רואה בהחלט מקום להיענות להערתו של מר מני משני טעמים. הטעם הראשון הוא שתמיד טוב לשמוע עיצות של כל מיני אנשים בנושאים כאלה, בוודאי אם הם אנשים שדבריהם בעלי ערך ושיש בהם חידושים. אבל עם כל הכבוד לחברת הכנסת נעמי חזן, אני מוכרת לומר שכאשר אנחנו בכובד ראש רב אישרנו את החוק של מכון רבין אנחנו דיברנו ממושכות על כך שאנחנו מבקשים להקים מועצה ציבורית שהיא זו שתבוא ותיקבע מהי אותה מורשת רבין שאליה החוק התכוון. משאנחנו החלטנו והשתכנענו, לאחר ויכוח לא קל - האם משפחתו של רבין ז"ל צריכה להיות זו שתביא את מורשתו? האם רוצים מכון ללימוד אסטרטגי רגיל כמכון למורשתו של רבין ז"ל או רוצים סתם מכון שיהיה יד לרבין? הראו לכולנו באותות ובמופתים שהנה קמה מועצה ציבורית אשר תלווה את העניין הזה ולא תהפוך את המכון ואת היד לאיזשהו דבר שלא יהיה ממין העניין. ברגע שאנחנו בחוק נתנו מעמד למועצה הציבורית, בא היועץ המשפטי למשרד ראש הממשלה ואומר - הרי אתם המחוקקים הקמתם מועצה ציבורית, לכו ושימעו מה היא אומרת. מדוע שלא נעשה זאת? אולי משפחת רבין, שנתנו לה מעמד, תבוא ותאמר שהיא לא רוצה את החוק הזה?

נעמי חזן:

המשפחה היתה מיוצגת בישיבה הקודמת של הוועדה.

ראובן ריבלין:

אני יודע למשל שתזקה עלינו למלא את רצונה של משפחת בגין שלא לעשות יום זיכרון למנחם בגין ז"ל, מאחר שהמשפחה טוענת שבגין ז"ל חי כאחד העם ונפטר כאחד העם.

שר התיירות משה קצב:

משפחת בגין התנגדה אפילו לציין באירוע ממלכתי את יום השנה החמישי לפטירתו.

ראובן ריבלין:

אדוני השר, אני היום הולך לשקול, יחד עם המועצה הציבורית להנצחת בגין ז"ל, ואני מבקש ממך לשקול יחד איתי, הצעה לקיים "חוק בגין", משום שאני רואה מה שנעשה בכל שאר הדברים ואני רואה את הקשיים הרבים שעומדים בפנינו כאשר אנחנו מבקשים להנציח את שמו של מנהיג דגול זה. אבל זו רק הערת אגב.

אני בהחלט מוצא מקום, אדוני היושב-ראש, להיענות לבקשתו של היועץ המשפטי. נעשה את זה אחרי הקריאה הראשונה. אני לא רואה שום מקום לעכב את העברת הצעת החוק לקריאה ראשונה.

נעמי חזן:

חברי המועצה כבר באו לכאן. חבר הכנסת ריבלין לא זוכר מי ישב פה בישיבה הראשונה.

ראובן ריבלין:

זה לא משנה, אף אחד לא צריך לזכור כי עוד מעט אנחנו לא נהיה וייזכר רק החוק. לא צריך להביא עד סוף הדורות עדויות מדוע החליטו לקיים צום ביום מותו של גדליה. אני לא צם ביום צום גדליה כי גדליה לא היה צם אם אני הייתי מת, זו הסיבה היחידה. אני אומר בצורה מפורשת ביותר, מרגע שקבענו את המועצה הציבורית, למועצה הציבורית הזאת יש מעמד ואני מציע לשמוע אותה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

הטיעון שלך ברור ובהיר. האם אתה מעלה על הדעת שלקראת קריאה שניה ושלישית

לא נזמין את כל הגורמים?

ראובן ריבלין:

כדי להראות לך שמשרד ראש הממשלה לא רוצה לעכב חלילה את החוק.

יואב מני:

כניראה לא הובנתי עד תום. אם יש טיעונים ליגליסטיים אי אפשר לפטור אותם בהינף יד. יכול להיות שהוועדה תדון ותגיד שהטיעון הליגליסטי הזה הוא צייקני ופורמליסטי, שהוועדה לא מקבלת אותו. אני אישית חושב שכאשר באים להגדיר סמכויות תמיד צריך לחשוב על העתירה הטורדנית שתבוא לתוך הסדקים. יכול להיות שאני צעיר במסדרונות החקיקה. אני מקבל כל ביקורת שתוצג. אני חושב שהביקורת הזאת צריכה להתייחס לגופו של עניין ולא לשאול עם מי התייעצתי, בכל הכבוד, כי זה אפילו מעליב.

ראובן ריבלין:

זו שאלה לגיטימית לחלוטין ותשובתך היא לגיטימית לומר שאתה לא רוצה להגיד.

יואב מני:

יש התייעצות פנימית בתוך הלישכה המשפטית. אין התייעצות עם גורמים פוליטיים, אם זאת השאלה. אני קורא את הצעת החוק, כמו שהייתי קורא אותה אם זו היתה הצעת חוק ממשלתית. כמו שהייתי קורא את הצעת חוק המים ומחווה דיעה על חוק המים, אין שאלה ציבורית בחוק המים, הייתי מחווה דיעה גם פה. יכול להיות שהדיעה היא לא נכונה, או קי, אנשים טועים.

נעמי חזן:

אתה מציג עמדה. מותר לדעת מה הנחה אתכם. אולי תחזור בך מהמילה "מעליבה"?

יואב מני:

אני חוזר בי מכל רמיזה אישית. לא מוצגת פה בקשה. אני פשוט נשאלתי אם יש עמדה. מעבר לזה, אני לא חושב שצריך לעכב את החוק. אני לא אמרתי את זה, ונא לא לייחס לי את זה, בבקשה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

עכשיו זה ברור. כשדוברת בפעם הראשונה השתמע מדברייך שאנחנו צריכים להזמין את המועצה הציבורית ואז החקיקה תעכב. מחרתיים אנחנו יוצאים לפגרה ואנחנו חוזרים ב-19.5. אני התחייבתי וכולם ידעו, גם השר ידע על כך, שזמן קצר לפני שנצא לפגרה אני אקיים את הדיון כדי שביום רביעי, שזה יום ההצבעות על חוקים, נעביר את זה בקריאה ראשונה ואז יהיה מספיק זמן. אני לא חייב לעשות את זה ב-19.5 אבל אני רוצה אי שם בסוף מאי להגיע לקריאה שניה ושלישית אחרי שנמצה ונלבן את הצעת החוק. בסך הכל ב-4.11 יחול יום השנה וצריך כמה חודשים של הכנות, של גיבוש תוכנית פעולה.

שר התיירות משה קצב:

אדוני היושב-ראש, אנחנו ניגשנו לעניין הזה ואני הבעתי את העמדה של הממשלה בידיים נקיות, בצורה הכי תמימה והכי טהורה שיכולה להיות. אני חייב לומר שלא כך התרשמתי מהדברים שהשמיע פה חבר הכנסת יוסי שריד כי היתה פה איזשהי נימה של התפלפלות ושל פולמוסנות. גם הדגשים ששמה חברת הכנסת נעמי חזן בדברי ההסבר שלה ובהנמקות שלה עלולים דווקא להעמיק את הקרע. אני חושב שיום כזה צריך להיות יום שכל עם ישראל מתאחד ומתלכד ואני לא בטוח שכך אכן

יהיה אם תישאר המגמה כפי שבאה לידי ביטוי בדבריו של חבר הכנסת יוסי שריד ובחלק מדבריה של חברת הכנסת נעמי חזן. אוי לנו אם יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל יהיה יום של ויכוח ציבורי ושל מתחים פוליטיים. נניח שכפי שכתבו פה בהצעת החוק "יידונו האירועים שקדמו ושהובילו לרצח וכן השלכות הרצח על החברה הישראלית". לזה כמדומני התכוון היועץ המשפטי במשרד ראש הממשלה. נניח שייקום מורה וייביע עמדה הפוכה מהעמדה של חבר הכנסת יוסי שריד. האם הוא יעמוד לדין? האם הנושא הזה נשקל עד תום בצורה יסודית? מה האירועים ומה המדיניות? לפעמים האירועים והמדיניות שהובילו לרצח עמדו בסתירה זה לזה. האם אפשר להתעלם מן הדברים האלה? יש לנו די והותר קרעים בחברה ואני לא רוצה שהיום הזה יהיה פתח לוויכוחים ולהעמקת השסע. אני רוצה, דווקא מפאת כבוד לזיכרו של יצחק רבין ז"ל, מפאת הערכת החשיבות של מעשה הרצח השפל שבוצע, דווקא משום כך אני רוצה להזהיר מפני סכנה של זילות ופיחות בחשיבות הדרמטית שיש באירוע זה.

אני רוצה להפנות את תשומת לבכם להחלטת הממשלה שדנה בעניין הזה. הממשלה החליטה להקים ועדת היגוי והוקמה מועצה ציבורית. אנחנו החלטנו בוועדת שרים לענייני סמלים וטקסים שבמשך 10 השנים הבאות יתקיימו בימי י"ב בחשוון מידי שנה אזכרות ממלכתיות לציון הרצח של ראש הממשלה. למה זה? כדי שיהיה לנו מספיק זמן לשקול את העניינים בצורה מנותקת מאיזשהי רגשות או איזשהם מישקעים שקיימים בתוך החברה, מישקעים פוליטיים ויריבויות פוליטיות קיימות. אנחנו עדיין בתוך תוכה של הסערה הטראומטית של מעשה הרצח. אם במשך 10 השנים הבאות, על פי החלטת הממשלה, יקויימו ימי זיכרון ממלכתיים, כדיוק כפי שהצעת החוק אומרת, אז לפחות ב-10 השנים הקרובות אין סיבה לדאגה שמא חלילה יקרה משהו. עוד שנה או עוד שנתיים אפשר יהיה לשפוט את הדברים בכובד ראש, לראות בדיוק מהם הלכי הרוח, מה מתפתח בתוך החברה, לבדוק איזה אופי ישא אותו יום זיכרון. אנחנו החלטנו להטיל על משרד החינוך והתרבות למנות ועדה ציבורית, כפי שדוות פה, אשר תיבדוק ותמליץ בפני הממשלה איך לקבוע את ימי הזיכרון בכל שנה ושנה, מה תהיינה הפעילויות בתחום טיפוח הסובלנות, אזרחות טובה, ערכי דמוקרטיה, תרבות ויכוח, בקרב כל אזרחי ישראל, וזאת על-פי עקרונות שהותוו במיסמך שנושא את הכותרת: "יום האזרח". אני ממליץ ליושב-ראש להתייעץ גם עם משרד הביטחון, כי ההחלטה הזאת נוגעת גם למערכת הביטחון.

אני חוזר ואומר, אי אפשר להתנגד להצעת החוק. אני מבין את כל חברי הכנסת שהצביעו בעדה פה אחד. האם אפשר להצביע נגד זה שבאחוזת הקבר יתקיים טקס זיכרון? האם מישהו יכול להצביע נגד זה שבמחנות צה"ל תיקרא פקודת רמטכ"ל?

ראובן ריבלין:

הצעת החוק הזאת הזמינה את הממשלה להתנגד לה. היא היתה פוליטית יותר מאשר העמדה של הממשלה.

שר התיירות משה קצב:

לממשלה לא היו שום כוונות פוליטיות. אנחנו ניגשנו לזה עם ידיים נקיות. אני בהחלט מבין את כל חברי הכנסת שהצביעו בעד הצעת החוק. גם אני לא אצביע בכנסת, לא נגד פקודת-יום של הרמטכ"ל באותו יום, לא בעניין הורדת הדגל, לא בעניין טקסי התייחדות באתר המצבה, ולא נגד עצרות, לא נצביע נגד דבר כזה. אני חושב שאם מחליטים על הצעת חוק עדיף לספח את זה להצעת החוק שהגישה הממשלה להנצחת זיכרו של יצחק רבין ז"ל.

נעמי חזן:

הממשלה התנגדה לזה בזמנו. כל הזמן אנחנו מקבלים איתותים סותרים.

היו"ר עמנואל זיסמן:

מאחר ששמעתי את כולם אני מציע לקחת את הצעת החוק הזאת ולהגיש אותה לקריאה ראשונה, בשני תיקונים. בכל מקום שכתוב: "יא" בחשוון" יהיה כתוב "יב" בחשוון". שנית, למחוק בסיפא של סעיף 5(3) את המשפט "ויידונו האירועים...".

אחרי המילים "יצחק רבין", תבוא נקודה. אני אקיים דיון, בהכנה לקריאה שניה ושלישית, במידה והכנסת תאשר זאת, ואני אזמין את נציגי משרד הבטחון, כמו שהצעת, את המועצה, את שר החינוך והתרבות, כי הוא יהיה ממונה על החוק הזה, אני אזמין את כל מי שצריך.

דורית מורג:

בדרך כלל אין לנו בחקיקה תכנים חינוכיים, בדיוק מה יידון בבתי-הספר. לצורך זה צריך להזמין לכאן את המזכירות הפדגוגית, על מנת שיהיה דיון יותר מעמיק בנושא הזה.

היו"ר עמנואל זיסמן:

אנחנו נזמין את כל מי שצריך להזמין. אני יכול לאשר את זה?

נעמי חזן:

כן. אני מבקשת שתירשום הסתייגות שלי להורדה של המשפט "ויידונו האירועים...". אם היית עורך הצבעה על כל סעיף וסעיף הייתי מצביעה נגד השינוי שערכת בסעיף 5(3).

היו"ר עמנואל זיסמן:

גם לחבר הכנסת בויס יש הסתייגות. לגבי הסתייגויות לא תהיה בעיה. אני מודה לשר.

משה בוטון:

בסעיף 2 אני מציע שלא ייאמר "הנפת דגל" אלא "הורדת הדגל לחצי התורן".

היו"ר עמנואל זיסמן:

סיימנו, הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 11:10